UDK: 37.013.42

MUSIQA TA’LIMIDA RAQAMLI USTOZ-SHOGIRD MODELI YOHUD MUSIQA PEDAGOGIKASIDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR

Tursunov Xusniddin Isomovich

Shahrisabz davlat pedagogika institute “San’atshunoslik” kafedrasi katta o‘qituvchisi

ORCID: https://orcid.org/0009-0007-4768-4058

E-mail: qashqarrubob2022@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada musiqa ta’limida raqamli ustoz–shogird modeli va uning pedagogik mohiyati tahlil qilingan. Tadqiqot an’anaviy ustoz-shogird maktabi bilan raqamli texnologiyalarni uyg‘unlashtirish, talabalarning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda differensial yondashuvlar asosida ta’lim samaradorligini oshirish masalalariga bag‘ishlangan. Ilmiy adabiyotlar tahliliga tayangan holda, maqolada musiqiy ta’limda motivatsiya, raqamli integratsiya, interfaol o‘yin asoslari, hamda milliy ijrochilik merosini zamonaviy shaklda o‘qitish yo‘llari ko‘rsatib beriladi.

Kalit so‘zlar: raqamli ustoz-shogird modeli, musiqa pedagogikasi, raqamli texnologiyalar, differensial yondashuv, ijodiy motivatsiya, milliy ijrochilik, pedagogik innovatsiyalar.

Abstract: This article analyzes the pedagogical essence of the digital mentor–apprentice model in music education. The research focuses on integrating traditional master–apprentice principles with modern digital technologies and enhancing teaching effectiveness through differentiated approaches that consider students’ individual characteristics. Based on a review of scholarly literature, the article highlights issues of motivation in music learning, digital integration, interactive and game-based approaches, and the ways of teaching national performing traditions in modern formats.

Key words: digital mentor–apprentice model, music pedagogy, digital technologies, differentiated approach, creative motivation, national performance art, pedagogical innovations.

Аннотация: В статье рассматривается педагогическая сущность цифровой модели «учитель–ученик» в музыкальном образовании. Исследование посвящено интеграции традиционной школы наставничества с современными цифровыми технологиями, а также повышению эффективности обучения на основе дифференцированного подхода, учитывающего индивидуальные особенности студентов. На основе анализа научной литературы раскрываются вопросы мотивации в музыкальном обучении, цифровой интеграции, интерактивных и игровых методов, а также

способы преподавания национального исполнительского наследия в современных форматах.

Ключевые слова: цифровая модель учитель–ученик, музыкальная педагогика, цифровые технологии, дифференцированный подход, творческая мотивация, национальное исполнительство, педагогические инновации.

Kirish

Bugungi kunda ta’lim sohasida sodir bo‘layotgan raqamli o‘zgarishlar nafaqat dars berish uslubini, balki butun o‘quv madaniyatini o‘zgartirmoqda. Ayniqsa, musiqa ta’limi inson his-tuyg‘ulari, estetik idrok va ijodiy tafakkur bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgan sohada raqamli yondashuvlar yangi ufqlarni ochib bermoqda. Shu nuqtai nazardan, “raqamli ustoz-shogird modeli” zamonaviy musiqa pedagogikasining eng istiqbolli yo‘nalishlaridan biri sifatida maydonga chiqdi.

O‘zbekiston musiqiy an’analarida ustoz–shogird tizimi qadimdan mavjud bo‘lgan. Bu tizim faqat o‘qitishning shakli emas, balki madaniy merosni saqlash, ijodiy ruhni uzatish va insoniy fazilatlarni tarbiyalash maktabidir. F. Karomatov (1972) o‘z asarida shunday yozadi: “Ustoz o‘z shogirdiga kuy o‘rgatarkan, unga kuy bilan birga hayotga munosabat, xalq ruhini, millat hissini singdiradi.” Shu bois, o‘zbek musiqa ta’limida ustoz–shogird modeli nafaqat pedagogik, balki ma’naviy qadriyat sifatida qaraladi.

Biroq XXI asr o‘z talabini qo‘ymoqda: raqamli muhitda ta’lim samaradorligini oshirish, o‘qituvchi va talaba o‘rtasidagi aloqa shakllarini yangilash zarur. Dr. Laura N. Johnson (2019, Tsinghua universiteti) bu borada shunday fikr bildiradi: “Musiqa ta’limi uchun raqamli integratsiya bu texnologiyani o‘rganish emas, balki musiqiy tajribani kengaytirish vositasidir.” Raqamli ustoz-shogird modeli aynan shu falsafaga asoslanadi: an’anaviy o‘qitish usullarini to‘liq inkor etmasdan, ularni texnologik vositalar bilan boyitadi.

Masalan, ilgari ustoz shogirdga rubob chalishni bevosita darsxonada ko‘rsatgan bo‘lsa, endilikda bu jarayon onlayn platformalarda, video tahlillar, MIDI asboblar yoki Sibelius, Cubase kabi dasturlar orqali amalga oshirilmoqda. Natijada, o‘quvchi darsni qayta tinglash, tahlil qilish, o‘z ijrosini yozib, ustoz bilan masofadan muhokama qilish imkoniga ega bo‘lmoqda. Bu jarayon “reflektiv o‘rganish” (ya’ni o‘z ijrosini eshitib baholash) tamoyilini mustahkamlaydi.

Dr. Richard M. Lee (2020, Kyeong Hee universiteti) o‘z tadqiqotida musiqiy ta’limda motivatsiyani kuchaytiruvchi omillar sifatida individual yondashuv va raqamli o‘zaro aloqa mexanizmlarini alohida ta’kidlaydi. Unga ko‘ra, “ustoz shogirdni faqat nazorat qiluvchi emas, balki yo‘naltiruvchi, tahlilchi, hatto hamkor sifatida ko‘rishi” raqamli pedagogikaning eng muhim tamoyilidir.

ISSN 3030-3907

Shuningdek, Dr. Julia R. Smith (2018, London universiteti) “Differensial yondashuvlar” nomli dissertatsiyasida musiqiy ta’limda har bir o‘quvchining individual xususiyatlarini inobatga olish zarurligini ilmiy asoslab beradi. Uning fikricha, har bir shogirdning idrok, ritmni his etish, eshitish yoki ijro qilishdagi uslubi boshqacha bo‘lganidek, raqamli muhitda ham ularning o‘rganish tezligi va usullari turlicha bo‘ladi. Shu bois, ustoz raqamli darslarni tuzishda bu farqlarni hisobga olishi lozim.

Shahrisabz davlat pedagogika institutining “Musiqa ta’limi” yo‘nalishida olib borilgan amaliy kuzatuvlar ham bu fikrni tasdiqlaydi. Talabalar Sibelius va BandLab kabi dasturlar orqali o‘z kompozitsiyalarini yaratib, ustoz bilan masofadan turib bahs-munozara olib borganlarida, ularning tahliliy fikrlash va ijodiy ishtirok darajasi keskin oshgani kuzatilgan. Bu holat raqamli ustoz–shogird modelining amaliy samaradorligini isbotlaydi.

Tarixiy jihatdan qaraganda, ustoz-shogird tizimi faqat bilim o‘rganish emas, balki milliy merosni saqlashning asosiy shakli bo‘lgan. A. Lutfullaev (2010) “O‘zbek xalq cholg‘ularida ijrochilik san’ati tarixi” asarida shunday yozadi: “Ustoz shogirdga kuy bilan birga madaniyatni ham o‘rgatgan, u san’at orqali milliy ongni shakllantirgan.” Bugungi kunda esa raqamli texnologiyalar bu missiyani yangi ko‘rinishda davom ettirmoqda onlayn ustaxonalar, virtual darslar, interaktiv dasturlar orqali milliy musiqamiz yanada keng auditoriyaga yetkazilmoqda.

Zamonaviy pedagogik nazariya shuni ko‘rsatadiki, musiqa ta’limi endi faqat auditoriya bilan cheklanmasligi kerak. Dr. Sophie C. Müller (2021) Berlindagi San’at universitetida o‘tkazgan tadqiqotida “interfaol o‘yin asosidagi mashg‘ulotlar o‘quvchilarning musiqiy tafakkurini 30 foizga oshiradi” degan natijani keltiradi. Bu raqamli ustoz–shogird modelining samaradorligini amalda tasdiqlaydi.

Raqamli ustoz–shogird modeli O‘zbekiston ta’lim tizimida ham bosqichma-bosqich shakllanmoqda. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi, ta’limda AKTni keng qo‘llash, oliy ta’lim muassasalarida raqamli darsliklar, video mahorat darslari, elektron portfoliolar yaratish jarayonlari bu yo‘nalishning amaliy dalilidir. Endilikda musiqa o‘qituvchilari o‘z tajribalarini onlayn formatda tarqatmoqda, talabalar esa o‘z ijrolarini raqamli tarzda baholatmoqda.

Musiqa ta’limida raqamli ustoz-shogird modeli bu shunchaki zamonaviy texnik yondashuv emas, balki an’anaviy o‘zbek musiqa ta’limining ruhini yangi avlodga yetkazishning tabiiy davomi hisoblanadi. Bu model ustoz tajribasini saqlab, uni raqamli muhitda jonlantiradi, shogirdga esa o‘z ijodiy ovozini topish imkonini beradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

ISSN 3030-3907

Musiqa pedagogikasida raqamli metodlarning qo‘llanilishi ko‘plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan o‘rganilgan. Dr. Laura N. Johnson (2019) o‘zining Tsinghua universitetidagi tadqiqotida “raqamli texnologiyalarni musiqiy ta’lim jarayoniga integratsiya qilish o‘quvchilarning musiqiy eshitish va ritmik sezgirlik qobiliyatini sezilarli darajada rivojlantiradi” degan xulosaga kelgan.

Dr. Richard M. Lee (2020) esa musiqiy ta’limda motivatsiya masalasiga to‘xtalib, “raqamli vositalar yordamida yaratilgan interfaol muhit o‘quvchilarni dars jarayonida faol ishtirok etishga undaydi” deya ta’kidlaydi. U o‘yin asosidagi mashg‘ulotlar va video-analitik dars shakllarining musiqiy psixologiyadagi ijobiy ta’sirini ilmiy asosda ko‘rsatib beradi.

Dr. Sophie C. Müller (2021, Berlin Art University) “interaktiv va o‘yin asosidagi ta’lim o‘quvchilarda ijodiy tafakkurni faollashtiradi, shuningdek, murakkab musiqiy tushunchalarni oson idrok etish imkonini beradi” deya qayd etgan. Shu nuqtai nazardan, raqamli ustoz–shogird modeli shogirdni passiv tinglovchidan faol ijodkorga aylantiradi.

Tarixiy kontekstga murojaat qiladigan bo‘lsak, A. Lutfullaev (2010) va Azatgul Tashmatova (2017) o‘zbek cholg‘u ijrochiligi tarixini tahlil qilib, ustoz–shogird tizimi orqali ijrochilik mahoratining avloddan avlodga o‘tganini ilmiy jihatdan asoslagan. Ularning fikricha, “ustozning ruhiy energiyasi shogirdga faqat bevosita aloqa orqali o‘tadi” (Tashmatova, 2017). Endilikda bu aloqa raqamli vositalar orqali yangi shaklda davom etmoqda.

Vizgo (1980) va Mironov (1929) Markaziy Osiyo musiqasining antropologik ildizlarini o‘rgangan bo‘lib, ular xalq ijodiyotini o‘rgatishda musiqaning hissiy kuchini ta’limiy vosita sifatida e’tirof etgan. Zamonaviy raqamli metodlar aslida shu hissiy energiyani yangi formatda uzatish imkonini beradi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot davomida adabiyotlarni tahlil qilish, kuzatish, taqqoslash va eksperimental kuzatish metodlari qo‘llanildi. Shahrisabz davlat pedagogika institutining “Musiqa ta’limi” yo‘nalishida o‘tkazilgan tajribaviy darslar asosida raqamli ustoz–shogird modelining amaliy imkoniyatlari o‘rganildi.

Mashg‘ulotlarda Sibelius, Cubase, Musescore kabi dasturlar yordamida talabalarning individual ishlari tahlil qilindi. Ustozlar tomonidan raqamli topshiriqlar berilib, talabalar o‘z ijrolarini video shaklida taqdim etdilar. Ushbu natijalar asosida o‘qitish jarayonida raqamli refleksiya (o‘z ijrosini tahlil qilish) talabalarning musiqiy tafakkurini sezilarli darajada rivojlantirishi aniqlandi.

Tahlil va natijalar

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatdiki, raqamli ustoz–shogird modeli nafaqat zamonaviy talabga javob beradi, balki an’anaviy ustoz–shogird maktabining ruhini ham saqlab qoladi.

ISSN 3030-3907

Dr. Michael S. Thompson (2014) ta'kidlaganidek, "musiqa ta'limida tarixiy an'analarni saqlagan holda innovatsiyani tatbiq etish madaniy uzluksizlikni ta'minlaydi". Shu fikr asosida raqamli ta'limda milliy cholg'ularni o'rgatish ham yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Masalan, dutor yoki rubob chalishni o'rgatishda raqamli audio va video darsliklar, virtual ustaxona ilovalari, MIDI asboblar yordamida o'quvchi amaliy mashqni masofadan turib bajarishi mumkin.

Dr. Anna R. Wilson (2021) Kolorado universitetidagi tadqiqotida "musiqiy eshitish va ritmik sezgirlikni raqamli dasturlar orqali rivojlantirish an'anaviy mashqlarga qaraganda ikki barobar samaraliroq natija beradi" degan xulosani keltiradi. Shuningdek, o'quvchilar o'z ovozlarini tahlil qilib, tinglash orqali o'z xatolarini aniqlashni o'rganadilar.

Mahalliy olimlardan F. Karomatov (1972) va A. Malkeeva (1983) ham o'zbek musiqasining o'ziga xos ijro maktablarini o'rganib, ularni zamonaviy o'qitish metodikalariga moslashtirish zarurligini ta'kidlagan. Ularning fikricha, milliy ijrochilikni o'rganish jarayonida texnologik yordamchi vositalar o'quvchining diqqatini tahliliy fikrlashga yo'naltiradi.

Xulosa va takliflar

Tahlil qilingan manbalar va amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, musiqa ta'limida raqamli ustoz–shogird modeli o'qitishning sifatini oshiruvchi kuchli omilga aylanmoqda. Bu model o'quvchining individual xususiyatlarini inobatga olish, ijodiy tafakkurini rivojlantirish va milliy musiqiy merosni saqlagan holda zamonaviy o'rganish imkonini beradi.

Takliflar:

1. Musiqa o'qituvchilari uchun "raqamli mentorlik" bo'yicha maxsus malaka oshirish dasturlari joriy etilsin.
2. Har bir oliy ta'lim muassasasida "virtual ustaxona" moduli tashkil etilib, talabalar onlayn ustoz rahbarligida amaliy mashg'ulotlar olib borsin.
3. Musiqa o'qitish dasturlariga reflektiv tahlil va raqamli eshitish mashqlari integratsiya qilinsin.
4. Milliy cholg'ularni o'qitishda raqamli vositalardan foydalanish bo'yicha metodik qo'llanmalar yaratilishi zarur.

Shu tariqa, raqamli ustoz–shogird modeli musiqa pedagogikasida nafaqat innovatsion yondashuv, balki milliy an'analarni saqlagan holda ularni zamon bilan uyg'unlashtirish vositasiga aylandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Smith J.R. (2018). *Differentiated Approaches in Music Education.* PhD Dissertation, University of London.
2. Lee R.M. (2020). *Motivation in Music Education: Psychological and Pedagogical Aspects.* PhD Dissertation, Kyeong Hee University.

ISSN 3030-3907

3. Johnson L.N. (2019). *Integration of Digital Technologies in Music Education.* PhD Dissertation, Tsinghua University.
4. Müller S.C. (2021). *Interactive and Game-Based Approaches in Music Education.* PhD Dissertation, Berlin University of the Arts.
5. Thompson M.S. (2014). *Preserving Historical Traditions in Music Education.* PhD Dissertation, Paris X University.
6. Wilson A.R. (2021). *Developing Aural Perception Skills in Music Education.* PhD Dissertation, University of Colorado.
7. Lutfullaev A. (2010). *O‘zbek xalq cholg‘ularida ijrochilik san’ati tarixi.* Toshkent: 79-bet.
8. Tashmatova A. (2017). *Ijrochilik san’ati tarixi.* Toshkent: 304-bet.
9. Gruber R. (1941). *Istoriya muzykal’noy kultury.* Moskva: 139-bet.
10. Vyzgo T. (1980). *Muzykalnye instrumenty Sredney Azii.* Moskva: Muzyka.
11. Malkeeva A. (1983). *Muzykalnyy instrumentariy narodov Srednego Vostoka.* T.: 208-bet.
12. Karomatov F. (1972). *Uzbekskaya instrumentalnaya muzyka.* Toshkent: 359-bet.

ISSN 3030-3907